

**ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ
ΜΑΘΗΣΗ
ΣΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ
ΜΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ**

Νεόφυτος Χαραλάμπους
Προϊστάμενος Τομέα Επιμόρφωσης

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ
ΜΑΘΗΣΗ
ΣΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ
ΜΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου
Λευκωσία, 1999

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ 1999

ISBN:9963-0-9064-8

Γλωσσική Επιμέλεια:

Χριστίνα Παπαγιώργη-Λιβίτζη

Εξώφυλλο – Μορφοποίηση

Αντρέας Κανάρης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΡΟΣ Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

1. Έννοια της διαφορετικότητας	1
2. Διαστάσεις της διαφορετικότητας	1
3. Τρόποι αντιμετώπισης της διαφορετικότητας	4
4. Ομοιογενείς ή Ανομοιογενείς τάξεις;	5
4.1 Θεωρίες για το ρόλο του σχολείου	5
4.2 Λειτουργίες του σχολείου	6
4.3 Ερμηνεία της σχολικής αποτυχίας	7
5. Φιλοσοφία των ομοιογενών τάξεων	8
6. Φιλοσοφία των τάξεων μικτής ικανότητας	9
7. Τα πλεονεκτήματα των τάξεων μικτής ικανότητας	11
8. Συγκριτικά αποτελέσματα ερευνών για την επίδοση μαθητών σε τάξεις μικτής και αμιγούς ικανότητας	12

ΜΕΡΟΣ Β. ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΑΛΛΑΓΗ

1. Προϋποθέσεις για επιτυχία της αλλαγής	14
2. Καλλιέργεια νέας κουλτούρας για τη μάθηση και το σχολείο	16

ΜΕΡΟΣ Γ. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ

1. Διαφοροποίηση των μαθησιακών στόχων	20
2. Διαφοροποίηση μαθησιακού περιβάλλοντος	23
3. Διαφοροποίηση μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης	24
Συνεργατική μάθηση	25
Μέθοδος της ανακάλυψης ή διερευνητική μάθηση	29
Μέθοδος της ιδεοθύελλας	30
Εξατομικευμένη μάθηση	31
Μέθοδος των ερευνητικών μελετών (projects)	32
Ανοικτή τάξη	33
4. Διαφοροποίηση της αξιολόγησης	34
5. Διαφοροποίηση ρόλων	37
Ο ρόλος του εκπαιδευτικού	37
Ο ρόλος του μαθητή	39

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	42
----------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	44
--------------------	----

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι εμπειρογνώμονες της Unesco στην έκθεσή τους για το εκπαιδευτικό μας σύστημα, όταν αναφέρονται στο θέμα της διδασκαλίας στις τάξεις μικτής ικανότητας, «καλούν το Υπουργείο να μελετήσει πιο πλατιές τακτικές, συμπεριλαμβανομένων και στοιχείων οργάνωσης της τάξης, για να εξυπηρετούνται ατομικές ανάγκες». Το θέμα ορίστηκε και ως στόχος της φετινής χρονιάς για τη Δημοτική και Μέση Εκπαίδευση.

Βέβαια δεν είναι η πρώτη φορά που η διδασκαλία στις τάξεις μικτής ικανότητας απασχολεί τον εκπαιδευτικό μας κόσμο. Όπως είναι μάλιστα φυσικό, το θέμα αυτό αποτελεί τη βάση για ποικίλες διδακτικές δραστηριότητες, που κατά καιρούς συζητούνται, προβάλλονται και εφαρμόζονται.

Είναι όμως γεγονός ότι φέτος καταβάλλονται ιδιαίτερες προσπάθειες. Στις προσπάθειες αυτές το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο συμμετέχει ενεργά με σχετικά προγράμματα επιμόρφωσης. Στα πλαίσια των προγραμμάτων αυτών εντάσσεται και το εγχειρίδιο του κ. Νεόφυτου Χαραλάμπους «Αποτελεσματική μάθηση στις τάξεις μικτής ικανότητας».

Με πολλή χαρά το προλογίζω, γιατί πιστεύω ότι μπορεί να αποτελέσει σημαντικό βοήθημα για την καθημερινή πράξη και παράλληλα να συμβάλει στον προβληματισμό και στην περαιτέρω μελέτη και εμβάθυνση στο θέμα.

Η διάρθρωση της ύλης και ο τρόπος παρουσίασης κάθε κεφαλαίου, με τις μικρές ενότητες και τον τονισμό των σημαντικών στοιχείων που τις συνθέτουν, διευκολύνει τη μελέτη και κατανόηση.

Το εγχειρίδιο δεν περιορίζεται σε μια θεωρητική παρουσίαση του θέματος, αλλά περιέχει πρακτικές εισηγήσεις που μπορούν να εφαρμοστούν στη διδασκαλία.

Ευχαριστώ και συγχαίρω τον κ. Νεόφυτο Χαραλάμπους, που ανταποκρίθηκε τόσο έγκαιρα στην επιθυμία να προσφέρουμε και σχετικό εγχειρίδιο στους εκπαιδευτικούς. Είμαι σίγουρος ότι η αξιόλογη αυτή έκδοση θα χρησιμοποιηθεί από πολλούς και θα εκτιμηθεί ανάλογα.

Δρ Άδωνις Κωνσταντινίδης
Διευθυντής

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ ΣΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΜΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

ΜΕΡΟΣ Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

1. ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η αρχή της διαφορετικότητας ή ατομικών διαφορών αποτελεί τη βασική αρχή της ψυχολογίας και της παιδαγωγικής. Ο τρόπος αντιμετώπισης της διαφορετικότητας και ο βαθμός στον οποίο επιτυγχάνεται αποτελεί τον καλύτερο δείκτη της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Η έννοια της διαφορετικότητας έχει ένα ευρύ περιεχόμενο, που καλύπτει γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές παραμέτρους. Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσει ο εκπαιδευτικός ότι μέσα στη σχολική τάξη δεν υπάρχουν δυο μαθητές που να είναι οι ίδιοι. Κάθε παιδί έχει τη μοναδικότητά του: τα ταλέντα, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, το δικό του τρόπο μάθησης, τις δυνατότητές του. Η ευαισθητοποίηση του κάθε εκπαιδευτικού πρέπει να εκδηλώνεται με έμπρακτο ενδιαφέρον για τη διαφορετικότητα.

2. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ποιο περιεχόμενο μπορεί να δοθεί στην έννοια της διαφορετικότητας;

Πιο κάτω γίνεται αναφορά σε μερικές μόνο διαστάσεις που συνιστούν τη διαφορετικότητα.

Ηλικία: Μέσα στην ίδια τάξη έχουμε παιδιά που διαφέρουν στη χρονολογική τους ηλικία μέχρι και ένα χρόνο. Ο χρόνος αυτός επηρεάζει το βαθμό ετοιμότητας για μάθηση. Σημαντική θεωρείται η διαφορά κοριτσιών και αγοριών που βρίσκονται στην ίδια ηλικία. Θεωρείται ότι τα κορίτσια προηγούνται των αγοριών σε

βαθμό ωρίμανσης και επομένως και στο βαθμό μαθησιακής ετοιμότητας.

Τρόπος μάθησης (learning style): Μετά τη θεωρία του Gardner για την πολλαπλή νοημοσύνη, αναπτύχθηκε έντονο ενδιαφέρον για τη διάγνωση της μορφής νοημοσύνης και του τρόπου με τον οποίο μαθαίνει κάθε μαθητής. Είναι σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να γνωρίσει από την αρχή πόσοι και ποιοι μαθητές του έχουν τον οπτικό, ακουστικό, κινητικό, μουσικό τρόπο μάθησης, για να προσαρμόζει ανάλογα τις προσεγγίσεις και τα μέσα που χρησιμοποιεί.

Μαθησιακή ετοιμότητα: Το επίπεδο εκκίνησης κάθε μαθητή είναι διαφορετικό, γιατί διαφέρει ο βαθμός μαθησιακής ετοιμότητας. Η μαθησιακή ετοιμότητα είναι συνάρτηση της ωριμότητας και των προηγούμενων μαθησιακών εμπειριών.

Στάσεις απέναντι στη μάθηση: Οι στάσεις του μαθητή απέναντι στο σχολείο και τη μάθηση είναι καθοριστικός παράγοντας της συμπεριφοράς και της μάθησης στο σχολείο. Πολλοί μαθητές έχουν αρνητικές στάσεις για το σχολείο, το δάσκαλο και γενικά τη μάθηση. Ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να γνωρίσει τις στάσεις των μαθητών του και να βοηθήσει, ώστε αυτές να γίνουν πιο θετικές.

Αυτοεκτίμηση: Κάθε μαθητής έχει διαφορετικό βαθμό αυτοεκτίμησης. Ο βαθμός αυτοεκτίμησης είναι το αποτέλεσμα συσσώρευσης επιτυχιών (ψηλή αυτοεκτίμηση) ή αποτυχιών (χαμηλή αυτοεκτίμηση). Υπάρχει αμφίδρομη αναλογική σχέση αυτοεκτίμησης και επίδοσης. Εύκολα ο εκπαιδευτικός μπορεί να διαγνώσει το βαθμό αυτοεκτίμησης των μαθητών του και να προσφέρει ανάλογη στήριξη.

Στόχοι και προσδοκίες: Διαφορά παρουσιάζουν οι μαθητές και ως προς τους στόχους και τις προσδοκίες τους. Συνήθως οι προσδοκίες των μαθητών υποβάλλονται από τις προσδοκίες των γονιών και των δασκάλων. Χαρακτηρισμοί, όπως «δυνατός»,

«αδύνατος», «καλός» και «κακός» μαθητής αφήνουν τα σημάδια τους και οριοθετούν τις προσδοκίες του ίδιου του μαθητή.

Δεξιότητες μελέτης: Έχει μεγάλη σημασία για τον εκπαιδευτικό να γνωρίζει από την αρχή της σχολικής χρονιάς αν οι μαθητές του κατέχουν βασικές δεξιότητες μελέτης. Η αποτυχία πολλών μαθητών ν' ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος οφείλεται στο γεγονός ότι δεν έχουν ασκηθεί στον τρόπο να μελετούν.

Κίνητρα: Οι μαθητές μιας τάξης διαφέρουν ως προς το είδος των κινήτρων και το βαθμό παρότρησης για μάθηση. Κάποιοι έχουν ανάγκη από εξωτερικά κίνητρα, ενώ άλλοι έχουν ανεπτυγμένα εσωτερικά κίνητρα. Για κάποιους ο βαθμός είναι κίνητρο, ενώ για άλλους είναι αντικίνητρο. Ο εκπαιδευτικός είναι χρήσιμο να γνωρίζει ποια κίνητρα είναι αποτελεσματικά σε κάθε περίπτωση.

Υγεία: Στην έννοια της διαφορετικότητας θα πρέπει να περιληφθεί και το θέμα της υγείας. Προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στον προγραμματισμό των στόχων και των δραστηριοτήτων.

Στήριξη οικογένειας: Μια άλλη σημαντική μεταβλητή που συσχετίζεται με τη μάθηση είναι η στήριξη που προσφέρει στο μαθητή η οικογένεια. Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας και ιδιαίτερα το μορφωτικό επίπεδο των γονιών είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που καθορίζει τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία.

Χρόνος μελέτης: Ο χρόνος που έχει στη διάθεσή του για μελέτη ο κάθε μαθητής ποικίλλει. Υπάρχουν παιδιά που ασχολούνται με αγροτικές ή άλλες εργασίες και δεν μπορούν να διαθέσουν τον ίδιο χρόνο μελέτης με άλλους συμμαθητές τους που είναι απερίσπαστοι.

Άγχος: Το άγχος είναι μια συναισθηματική παράμετρος που επηρεάζει τη μάθηση. Υπερβολικό άγχος μπλοκάρει τις γνωστικές διαδικασίες, ενώ χαμηλά επίπεδα άγχους ενεργοποιούν το άτομο

και αυξάνουν την απόδοση.

Ενδιαφέροντα: Μέσα σε μια τάξη είναι φυσικό να υπάρχουν μαθητές με μεγάλη ποικιλία ενδιαφερόντων. Είναι υπερβολικό ο εκπαιδευτικός να αναμένει από όλα τα παιδιά να εκδηλώνουν το ίδιο ενδιαφέρον για όλα τα μαθήματα.

Ανάγκες: Όλες οι παράμετροι που αναφέρθηκαν πιο πάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι μαθητές μας έχουν διαφορετικές ανάγκες, τις οποίες πρέπει να γνωρίζουμε και να προσπαθούμε να ικανοποιούμε.

3. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Το θέμα της αντιμετώπισης της διαφορετικότητας απασχόλησε και απασχολεί όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα. Οι κυριότεροι τρόποι αντιμετώπισής της είναι:

α) Αγνοείται: Ο πιο ανώδυνος τρόπος αντιμετώπισης της διαφορετικότητας στη σχολική τάξη είναι να αγνοηθεί. Στην περίπτωση αυτή ο εκπαιδευτικός θεωρεί τους μαθητές του ως μια «ομοιογενή» ομάδα και απευθύνεται με τον ίδιο ομοιόμορφο τρόπο σε όλους έχοντας και τις ίδιες απαιτήσεις.

β) Ομοιογενείς τάξεις (streaming): Οι μαθητές χωρίζονται σε τάξεις σύμφωνα με την επίδοσή τους σε «δυνατούς», «μέτριους» και «αδύνατους» και ασχολούνται με διαφορετικούς μαθησιακούς στόχους.

γ) Ομάδες ομοιογενείς στην ίδια τάξη (setting). Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τους μαθητές της τάξης του σε ομάδες ομοιογενείς (δυνατοί, μέτριοι, αδύνατοι), οι οποίες εργάζονται πάνω σε διαφορετικά επίπεδα ύλης.

δ) Ανομοιογενείς τάξεις ή τάξεις μικτής ικανότητας (mixed ability classes). Στη σχολική τάξη υπάρχουν παιδιά διαφορετικών ικανοτήτων, τα οποία εργάζονται πάνω σε ομαδικούς ή ατομικούς στόχους, με πλήρη σεβασμό της

διαφορετικότητας.

- ε) **Ανομοιογενείς ομάδες στην ίδια τάξη:** Οι μαθητές της τάξης χωρίζονται σε μικρές συνεργατικές ομάδες 2-6 μελών, μικτές ως προς το φύλο και τη σχολική ικανότητα και εργάζονται με αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση για την επίτευξη κοινών στόχων.
- στ) **Εξατομικευμένη μάθηση:** Ο κάθε μαθητής εργάζεται μόνος του με το δικό του ρυθμό, για να καλύψει μαθησιακούς στόχους, που συνήθως είναι διαβαθμισμένοι.

4. ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΣ Ή ΑΝΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ;

Το βασικό δίλημμα που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα είναι η επιλογή ανάμεσα στην ομοιογενή και ανομοιογενή σύνθεση των τάξεων. Πίσω από την καθεμιά επιλογή υπάρχει μια διαφορετική φιλοσοφία για το ρόλο του σχολείου και μια διαφορετική παιδαγωγική ιδεολογία.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη φιλοσοφία των τάξεων μικτής ικανότητας θα πρέπει να απαντήσουμε πρώτα σε τρία βασικά ερωτήματα:

- Ποιος είναι ή πρέπει να είναι ο ρόλος του σχολείου;
- Ποιες λειτουργίες επιτελεί ή πρέπει να επιτελεί το σχολείο;
- Γιατί υπάρχει σχολική αποτυχία;

4.1 ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Έχουν αναπτυχθεί και διαμορφωθεί διάφορες θεωρίες για το σχολείο και το ρόλο του. Μπορούμε να τις κατατάξουμε σε δυο βασικές κατηγορίες: τις κοινωνιοκεντρικές και τις ατομοκεντρικές.

Σύμφωνα με τις **κοινωνιοκεντρικές** θεωρίες, ρόλος του σχολείου

είναι να προσφέρει γνώσεις και δεξιότητες χρήσιμες για να ενταχθεί το άτομο στην κοινωνία των ενηλίκων. Επομένως, το σχολείο πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των διαφόρων κοινωνικών τομέων (της οικονομίας, της εκκλησίας, της διοίκησης, της πολιτικής κ.ά.). Είναι φανερό ότι προσδίδεται στην εκπαίδευση μια κοινωνικοοικονομική κατεύθυνση.

Σύμφωνα με τις **ατομοκεντρικές** θεωρίες, ρόλος του σχολείου είναι η ανάπτυξη ελεύθερων, αυτόνομων και αυτενεργών ατόμων και γενικά η διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Οι θεωρίες αυτές δίνουν στην εκπαίδευση κατεύθυνση ψυχοπαιδαγωγική και ανθρωπιστική.

Το δίλημμα, απλά διατυπωμένο, είναι: Σχολείο για το μαθητή ή για την κοινωνία;

Ζητούμενο και προσπάθεια στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα είναι ο συγκερασμός των δύο ρόλων του σχολείου και η ανεύρεση της χρυσής τομής.

4.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Σχετικό με το ρόλο του σχολείου είναι και το θέμα των λειτουργιών που επιτελούνται στο σχολείο.

Ποιες είναι οι βασικές λειτουργίες που επιτελεί ή πρέπει να επιτελεί το σχολείο;

Κουστωδιακή λειτουργία: Η ασφαλής φύλαξη και φροντίδα των παιδιών στο σχολείο, ώστε να απελευθερώνονται οι γονείς για να μπορούν να προσφέρουν και να ενισχύουν το εργατικό δυναμικό.

Μαθησιακή ή τεχνική λειτουργία: Το σχολείο μεταδίδει γνώσεις και δεξιότητες, μέσα από τις διαδικασίες της διδασκαλίας και της μάθησης, που θεωρεί ως απαραίτητα προσόντα για την ένταξη στην κοινωνία.

Ιδεολογική λειτουργία: Το σχολείο μεταβιβάζει στο μαθητή

τους ηθικούς κανόνες, τις αξίες και τα πολιτισμικά στοιχεία της κοινωνίας, με στόχο την κοινωνικοποίησή του.

Επιλεκτική λειτουργία: Το σχολείο επιλέγει με βάση διαμορφωμένα κριτήρια (αστεράκια, βαθμοί, σταθμισμένα δοκίμια, εξετάσεις) τους μαθητές από νωρίς για τις διάφορες θέσεις της κοινωνικής ιεραρχίας.

Ψυχοπαιδαγωγική λειτουργία: Το σχολείο δημιουργεί ευκαιρίες στο μαθητή να αναπτύξει και να διαμορφώσει την προσωπικότητά του λαμβάνοντας έμπρακτα υπόψη τη διαφορετικότητά του.

4.3 ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ

Η ερμηνεία που δίνεται για τη σχολική αποτυχία είναι παράγοντας που επηρεάζει τη λήψη απόφασης για την ομοιογενή ή ανομοιογενή σύνθεση της τάξης. Τρεις είναι οι βασικές ερμηνείες που δίνονται για τα αίτια της σχολικής αποτυχίας: η συντηρητική, η φιλελεύθερη και η ανταποδοτική.

Η **συντηρητική** άποψη αποδίδει τη σχολική αποτυχία στην ατομική παθολογία του μαθητή και ιδιαίτερα σε γενετικούς παράγοντες. Αποδίδεται μεγάλη σημασία στην επιλεκτική λειτουργία του σχολείου και στο βιολογικό και κοινωνικό δαρβινισμό. Υποστηρίζεται η κάθετη διαστρωμάτωση και ο διαχωρισμός των μαθητών από νωρίς.

Η **φιλελεύθερη** άποψη αποδέχεται την ατομική παθολογία, προσθέτει όμως, και τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες. Επίσης, δέχεται ότι είναι ευθύνη του σχολείου να άρει τους εξωτερικούς παράγοντες που προκαλούν τη σχολική αποτυχία.

Τέλος, η **ανταποδοτική** άποψη υποστηρίζει ότι η σχολική αποτυχία οφείλεται περισσότερο στην αδυναμία του ίδιου του σχολείου να αντιμετωπίσει τη διαφορετικότητα των μαθητών και να προσαρμοστεί στις ανάγκες του καθενός. Από τη στιγμή που

το σχολείο έχει την απαίτηση όλοι οι μαθητές να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός αυστηρού και ανελαστικού προγράμματος είναι αναπόφευκτη η σχολική αποτυχία.

Με βάση τη σύντομη αναφορά στις θεωρίες για το ρόλο του σχολείου, τις λειτουργίες που επιτελεί και τις ερμηνείες για τη σχολική αποτυχία, μπορούμε να αντιληφθούμε καλύτερα το θεωρητικό και φιλοσοφικό υπόβαθρο τόσο των ομοιογενών τάξεων όσο και των τάξεων μικτής ικανότητας.

5. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΟΜΟΙΟΓΕΝΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Έμφαση στις κοινωνιοκεντρικές θεωρίες: Οι υποστηρικτές των ομοιογενών τάξεων βλέπουν το σχολείο ως το χώρο προετοιμασίας του παιδιού για την κοινωνία (αγορά εργασίας, διοίκηση ...).

Κυριαρχία της επιλεκτικής λειτουργίας: Η δαρβινική θεωρία περί επιλογής των ειδών άφησε έντονα τα σημάδια της στην εκπαιδευτική κουλτούρα. Υποστηρίζεται ότι το σχολείο από νωρίς πρέπει να επιλέγει τους πιο ικανούς μαθητές (βιολογικός δαρβινισμός), για να τους προετοιμάζει για την κοινωνική ιεραρχία (κοινωνικός δαρβινισμός).

Παραδοσιακή αντίληψη για τη νοημοσύνη: Οι οπαδοί του επιλεκτικού σχολείου είναι επηρεασμένοι από την αντίληψη ότι ο βαθμός νοημοσύνης είναι ο αποφασιστικός παράγοντας για τη σχολική επίδοση και την επιτυχία στη ζωή. Πιστεύεται ακόμη ότι ο βαθμός νοημοσύνης είναι προκαθορισμένος από γενετικούς παράγοντες.

Συντηρητική ερμηνεία της σχολικής αποτυχίας: Η επιλογή των ομοιογενών τάξεων είναι έντονα επηρεασμένη από την αντίληψη ότι η σχολική αποτυχία είναι πρόβλημα ατομικής παθολογίας του μαθητή. Έτσι, η χαμηλή απόδοση στο σχολείο αποδίδεται σε προβληματικούς, τεμπέληδες, νοητικά καθυστερημένους μαθητές.

Έμφαση στη μαθησιακή-τεχνική λειτουργία: Ο διαχωρισμός των μαθητών με βάση τη σχολική τους επίδοση περιορίζει το ρόλο του σχολείου στη μετάδοση γνώσεων και προσεγγίζει την έννοια της διαφορετικότητας πολύ στενά. Συνήθως ο διαχωρισμός γίνεται με κριτήριο την επίδοση σε συγκεκριμένα μαθήματα (Γλώσσα - Μαθηματικά), παραβλέποντας ειδικές ικανότητες και ταλέντα.

Θεοποίηση της αξιολόγησης: Ένεκα της έμφασης που δίνεται στη μαθησιακή και επιλεκτική λειτουργία του σχολείου, προσδίδεται μεγάλη σημασία στην αξιολόγηση-βαθμολόγηση. Η αξιολόγηση έχει χαρακτήρα ανταγωνιστικό (διατομική αξιολόγηση) και επικεντρώνεται στην ποσοτική γνώση. Τα εθνικά επίπεδα στην εκπαίδευση και τα σταθμισμένα δοκίμια για την αξιολόγησή τους σχετίζονται άμεσα με την επιλογή των ομοιογενών τάξεων και του διαχωρισμού.

6. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΜΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Η επιλογή των τάξεων μικτής ικανότητας βασίζεται σε δημοκρατικές και ψυχοπαιδαγωγικές αρχές. Πιο κάτω αναφερόμαστε σε μερικές από αυτές:

Ατομοκεντρικές θεωρίες του σχολείου: Οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν ότι βασικός ρόλος του σχολείου είναι να βοηθήσει το παιδί να αναπτύξει και να διαμορφώσει την προσωπικότητά του ολόπλευρα, αρμονικά και ισόρροπα. Το σχολείο πρέπει να εξυπηρετεί πρώτα τις ανάγκες του μαθητή και ύστερα τις ανάγκες της κοινωνίας.

Δημοκρατικές αρχές: Σύμφωνα με τις αρχές της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, κάθε παιδί έχει δικαίωμα να έχει πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση. Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται με εθνικές και διεθνείς διακηρύξεις και συμβάσεις. Το άρθρο 28 της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού η οποία επικυρώθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία κάνει σαφή αναφορά σ' αυτό το δικαίωμα.

Αρχή της ισότητας ευκαιριών: Η ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση ήταν και είναι το δημοκρατικό αίτημα όλων των εκπαιδευτικών συστημάτων. Όμως, το περιεχόμενο που δόθηκε στον όρο «ισότητα» έτυχε παρερμηνείας. Στο όνομα της εκδημοκρατικοποίησης της εκπαίδευσης άνοιξαν οι πόρτες των σχολείων για όλα τα παιδιά, αλλά μείναμε ως εκεί. Παρόλο που η ανομοιογένεια διευρύνθηκε μέσα στη σχολική τάξη, δεν ακολούθησαν και τα σωστά μέτρα για αντιμετώπισή της. Ισότητα δε σημαίνει ομοιομορφία. Ισότητα ευκαιριών σημαίνει πως το κάθε παιδί παίρνει βοήθεια ανάλογη με τις ανάγκες και τις δυνατότητές του. Η επιχορήγηση από το κράτος πλουσίων και φτωχών πολιτών με το ίδιο ποσοστό δεν αποτελεί μέτρο κοινωνικής δικαιοσύνης. Το ίδιο άδικο είναι να επιχορηγούνται όλοι οι μαθητές με το ίδιο ποσοστό βοήθειας.

Αρχή της διαφορετικότητας: Οι θεωρητικοί των ανομοιογενών τάξεων σέβονται την αρχή των ατομικών διαφορών και επιδεικνύουν έμπρακτο ενδιαφέρον για την αντιμετώπισή της. Γίνεται αποδεκτό ότι κάθε παιδί είναι μοναδικό και έχει τις δικές του ανάγκες, ταλέντα, ενδιαφέροντα και αξία. Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner και τα ερευνητικά δεδομένα για τους τρόπους μάθησης ευαισθητοποίησαν πολύ περισσότερο για τη διαφορετικότητα.

Ψυχοπαιδαγωγική λειτουργία του σχολείου: Πέρα από τις διάφορες άλλες λειτουργίες του σχολείου οι οπαδοί των τάξεων μικτής ικανότητας δίνουν έμφαση στην ψυχοπαιδαγωγική λειτουργία. Πέρα από τη μετάδοση γνώσεων το σχολείο βοηθά στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας, νοιάζεται για κάθε μαθητή, γίνεται σχολείο «πρόνοιας».

Ανταποδοτική ερμηνεία της σχολικής αποτυχίας: Οι οπαδοί των ομοιογενών τάξεων δέχονται ότι η σχολική αποτυχία οφείλεται στην ατομική παθολογία του μαθητή, ενώ οι υποστηρικτές των ανομοιογενών τάξεων αποδίδουν τη σχολική αποτυχία περισσότερο στη σχολική παθολογία και συγκεκριμένα στην αδυναμία του σχολείου να ανταποκριθεί στις ανάγκες του

κάθε μαθητή.

Αρχή της συνεργασίας: Στις τάξεις μικτής ικανότητας το κυρίαρχο πνεύμα είναι η συνεργασία. Η τάξη αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας, όπου οι άνθρωποι συνεργάζονται σε διάφορες ομάδες σεβόμενοι και αξιοποιώντας τη διαφορετικότητά τους. Μέσα στις συνεργατικές ομάδες οι μαθητές μοιράζονται γνώσεις, πληροφορίες, σκέψεις και συναισθήματα. Αναπτύσσουν σχέσεις αλληλοαποδοχής, αλληλοκατανόησης και αλληλεγγύης.

Αρχή της ενεργητικής μάθησης: Αν σε μια ομοιογενή τάξη δικαιολογείται η μετωπική διδασκαλία, στην ανομοιογενή τάξη πρέπει να περιορίζεται και να δίνει τη θέση της στην ενεργητική μάθηση. Όταν ο εκπαιδευτικός απευθύνεται πάντοτε με τον ίδιο στερεότυπο τρόπο σε όλους τους μαθητές και αναμένει όμοια αποτελέσματα από όλους, δείχνει ότι αγνοεί τη βασική αρχή της μάθησης, την αρχή των ατομικών διαφορών.

7. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΜΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Τα πλεονεκτήματα των ανομοιογενών τάξεων έναντι των ομοιογενών τάξεων είναι τα πιο κάτω:

- α) Επιτυγχάνεται η κοινωνικοποίηση όλων των παιδιών σε μεγαλύτερο βαθμό μέσα από την αλληλεπίδραση διαφορετικών ατόμων.
- β) Αποφεύγεται ο στιγματισμός των αρνητικά αποκλινόντων με όλα τα αρνητικά επακόλουθα.
- γ) Αποφεύγονται οι συνέπειες της αυτοεκπληρούμενης προφητείας για τους «αδύνατους» μαθητές. Σύμφωνα με τη θεωρία της αυτοεκπληρούμενης προφητείας, οι χαμηλές προσδοκίες των εκπαιδευτικών για κάποιους μαθητές επηρεάζουν την παιδαγωγική τους συμπεριφορά απέναντί τους και τα

αποτελέσματα της επίδοσης των μαθητών επαληθεύουν τις προσδοκίες των δασκάλων τους.

- δ) Οι μαθητές χαμηλής σχολικής επίδοσης έχουν καλύτερα πρότυπα για μίμηση μέσα σε μια ομάδα μικτής ικανότητας.
 - ε) Υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία αλληλεπιδράσεων και ρόλων στις ανομοιογενείς τάξεις.
- στ) Ενισχύεται η αυτοεκτίμηση όλων των μαθητών, ιδιαίτερα των μαθητών χαμηλής επίδοσης. Η αυτοεκτίμηση θεωρείται έννοια κλειδί για διαμόρφωση της προσωπικότητας και της ψυχικής υγείας.

8. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΟΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΕ ΤΑΞΕΙΣ ΜΙΚΤΗΣ ΚΑΙ ΑΜΙΓΟΥΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Η βασική κριτική που ασκήθηκε κατά των τάξεων μικτής ικανότητας είναι ότι αδικούνται σ' αυτές ιδιαίτερα οι μαθητές υψηλής επίδοσης, γιατί αναγκάζονται να καθηλωθούν στους αργούς ρυθμούς των πιο αδύνατων μαθητών. Υποστηρίζεται ότι οι δυνατοί μαθητές έχουν καλύτερες επιδόσεις σε ομοιογενείς τάξεις ή ομάδες. Όμως, πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα δεν επαληθεύουν την άποψη αυτή.

Ο Slavin (1990) σε μια σημαντική μετά-ανάλυση 29 ερευνών σύγκρινε την αποτελεσματικότητα ομοιογενών και ανομοιογενών τάξεων και δε βρήκε καμιά διαφορά στις επιδόσεις των μαθητών.

Η Linchevksi (1995 α, β) με μια σειρά ερευνών που διεξήγαγε σε σχολεία του Ισραήλ, έδειξε ότι οι μαθητές μέσης και χαμηλής ικανότητας σημείωσαν ψηλότερες επιδόσεις στις ομάδες μικτής ικανότητας παρά οι μαθητές που ήσαν σε ομοιογενείς ομάδες. Οι υψηλής ικανότητας μαθητές δεν είχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Παρόμοια ευρήματα με της Linchevski είχαν οι Hoffer (1992)

και Kerchoff (1986). Ενώ δεν βρήκαν σημαντικές διαφορές στους μαθητές υψηλής ικανότητας, βρήκαν σημαντική διαφορά στις επιδόσεις των μαθητών χαμηλής ικανότητας υπέρ των ομάδων μικτής ικανότητας.

Σε μια πρόσφατη έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο (Boaler 1997 a, b), έγινε σύγκριση των ατομικών επιδόσεων μαθητών που εργάστηκαν στα Μαθηματικά σε περιβάλλον μικτής ικανότητας με τις ατομικές επιδόσεις μαθητών που εργάστηκαν σε περιβάλλον αυστηρής κατηγοριοποίησης. Φάνηκε από την έρευνα ότι ένας μεγάλος αριθμός μαθητών υψηλής ικανότητας είχαν σημειώσει σημαντική πτώση στις επιδόσεις τους στο περιβάλλον της ομοιογενούς ομάδας. Η αρνητική επίδοση των μαθητών αυτών συσχετίστηκε με τις αρνητικές στάσεις που ανέπτυξαν για τη μάθηση ένεκα της πίεσης, των υψηλών προσδοκιών και του γρήγορου ρυθμού των μαθημάτων.

Τέλος, σύμφωνα με τη δεύτερη διεθνή έρευνα για τα Μαθηματικά σε οκτώ χώρες, διαπιστώθηκε ότι τις ψηλότερες επιδόσεις είχαν οι χώρες που χρησιμοποιούν ομάδες μικτής ικανότητας, παρά οι χώρες με ομάδες ομοιογενείς (Burstein 1993).

Ποικιλία βιβλίων και πηγών

Η καθιέρωση ενός βιβλίου ως διδακτικού εγχειριδίου δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της διαφορετικότητας που υπάρχουν στις τάξεις. Αντίθετα, η ποικιλία βιβλίων και άλλων πηγών ικανοποιεί την αρχή της διαφορετικότητας και βοηθά στην καλλιέργεια αποκλίνουσας και δημιουργικής σκέψης.

Χρήση της τεχνολογίας

Η χρήση ποικίλων οπτικοακουστικών μέσων πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του κάθε μαθήματος. Ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών είναι οπτικοί τύποι, άλλοι είναι ακουστικοί και άλλοι κινητικοί. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να δημιουργεί ευκαιρίες για ποικιλία ερεθισμάτων, ώστε κάθε παιδί να μαθαίνει σύμφωνα με το δικό του τρόπο μάθησης. Το επιδιασκόπιο, το κασετόφωνο, το βίντεο και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής πρέπει να έχουν τη θέση της μέσα σε κάθε σύγχρονο σχολείο.

3. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗΣ

Οι διαδικασίες μάθησης που ικανοποιούν τις ανάγκες των τάξεων μικτής ικανότητας πρέπει να βασίζονται στις πιο κάτω παιδαγωγικές αρχές:

- Ενεργοποίηση του μαθητή
- Αλληλεπίδραση συμμαθητών
- Αυτοανάπτυξη του μαθητή
- Σεβασμός της διαφορετικότητας
- Ανάπτυξη κριτικής σκέψης

Πιο κάτω θα αναφερθούμε με συντομία στις κυριότερες μεθόδους που ικανοποιούν τις πιο πάνω αρχές και ανταποκρίνονται στη

ΜΕΡΟΣ Β. ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΑΛΛΑΓΗ

1. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

Οι τάξεις μικτής ικανότητας όπως λειτούργησαν στον τόπο μας δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα, γιατί οι παιδαγωγικές στρατηγικές και πρακτικές που ακολουθήθηκαν δεν ανταποκρίθηκαν στις απαιτήσεις και στη φιλοσοφία των τάξεων μικτής ικανότητας (έκθεση Unesco).

Ο στόχος που τέθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού για τη φετινή σχολική χρονιά για "μεγιστοποίηση της μάθησης σε τάξεις μικτής ικανότητας" δημιουργεί την ανάγκη για ευρύτερες αλλαγές στο κυπριακό σχολείο και το εκπαιδευτικό μας σύστημα.

Οι πιο κάτω προϋποθέσεις θεωρούνται απαραίτητες για να επιτύχει η αλλαγή:

Πίστη στην ανάγκη της αλλαγής

Είναι σημαντικό να πιστέψουμε όλοι στην ανάγκη να αγωνιστούμε για ουσιαστικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. Ούτε το σύνδρομο του μηδενισμού ωφελεί, αλλά ούτε και το σύνδρομο της ωραιοποίησης (σύνδρομο του Νάρκισσου).

Πίστη στην ανάγκη συστημικής αλλαγής

Έχει διαπιστωθεί διεθνώς ότι η προσπάθεια εφαρμογής μεμονωμένων καινοτομιών στην εκπαίδευση είναι αναποτελεσματική. Μια αλλαγή για να πετύχει πρέπει να συνοδεύεται από αλυσίδα υποστηρικτικών αλλαγών. Όλα τα υποσυστήματα πρέπει να ενεργοποιηθούν για να στηρίξουν την αλλαγή. Για παράδειγμα, αν θέλουμε να εφαρμόσουμε τη στρατηγική της Ανοικτής Τάξης στα σχολεία μας, πρέπει ταυτόχρονα το Αναλυτικό Πρόγραμμα να γίνει πιο ευέλικτο, να αναμορφωθεί ο σχολικός χώρος, να επιμορφωθούν οι εκπαιδευτικοί, να ενημερωθούν οι γονείς, ν' αλλάξει ο τρόπος αξιολόγησης κ.ά.

Αλλαγή από την κορυφή προς τη βάση και από τη βάση προς την κορυφή

Οι αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης επιτυγχάνουν, όταν επιδιώκονται και πραγματοποιούνται ταυτόχρονα και παράλληλα από την κορυφή προς τη βάση και από τη βάση προς την κορυφή. Είναι απαραίτητη αυτή η αμφίδρομη επικοινωνιακή σχέση. Αν η αλλαγή έρχεται μόνο από πάνω, έχει το στοιχείο της επιβολής και θα αποτύχει. Αν έλθει μόνο από κάτω χωρίς την ανάλογη στήριξη από την κορυφή, θα παραμείνει μια μεμονωμένη προσπάθεια και θα ξεθωριάσει.

Αλλαγή από τη σχολική μονάδα

Είναι διαπίστωση παιδαγωγών στο διεθνή εκπαιδευτικό χώρο και αποτελεί παιδαγωγική φιλοσοφία και πρακτική η αλλαγή από τη σχολική μονάδα. Το κάθε σχολείο με την ιδιομορφία του μπορεί ν' αποτελέσει έναν πυρήνα της αλλαγής. Είναι στη σχολική μονάδα που δοκιμάζονται οι θεωρίες και υλοποιούνται τα οράματα. Κάθε σχολείο πρέπει να θέσει σε εγρήγορση όλα τα υποσυστήματά του για μια ολιστική, συστημική αλλαγή.

Υπέρβαση των αντιφάσεων που παρουσιάζει το εκπαιδευτικό μας σύστημα, ιδιαίτερα την αντίφαση ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη

Αναφέρω ενδεικτικά τέτοιες αντιφάσεις:

Πρώτη αντίφαση: Στη θεωρία τα αναλυτικά μας προγράμματα στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού (γνωστική, συναισθηματική, κοινωνική, ηθική), ενώ στη σχολική πρακτική η έμφαση δίνεται στη γνωστική ανάπτυξη.

Δεύτερη αντίφαση: Στη θεωρία διακηρύσσεται η μαθητοκεντρική εκπαίδευση, ενώ στην παιδαγωγική πρακτική κυριαρχεί ο δασκαλοκεντρισμός και ο υλοκεντρισμός.

Τρίτη αντίφαση: Στη θεωρία όλοι αποδεχόμαστε τη βασική αρχή των ατομικών διαφορών, ενώ στην πράξη επιζητούμε και αναμένουμε την ομοιομορφία.

Καλλιέργεια μιας νέας κουλτούρας για το σχολείο και τη μάθηση

Στερεότυπες αντιλήψεις για τη μάθηση, για το σχολείο και τους ρόλους του δασκάλου και του μαθητή πρέπει να δώσουν τη θέση τους σε σύγχρονες αντιλήψεις και ιδέες με βάση τα νέα δεδομένα της ψυχολογίας, της παιδαγωγικής και της τεχνολογίας.

Πιο κάτω αναφερόμαστε στο συγκεκριμένο περιεχόμενο της νέας κουλτούρας που θα πρέπει να αρχίσει να καλλιεργείται σε εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές.

2. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΝΕΑΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ρόλος του σχολείου

Ο παραδοσιακός ρόλος του σχολείου είναι να προσφέρει ένα κοινό αναλυτικό πρόγραμμα με το σκεπτικό πως όλα τα παιδιά -άσχετα από τη διαφορετικότητά τους- θα πρέπει να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του. Όσα παιδιά δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν θεωρούνταν «προβληματικά» και «τεμπέλικα» και η αποτυχία εθεωρείτο ως κάτι φυσιολογικό και δεδομένο. Οι σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις θέλουν το σχολείο να προσαρμόζει τις απαιτήσεις του και τα προγράμματά του στις ανάγκες και τις δυνατότητες του κάθε παιδιού, ώστε να αξιοποιεί στο μέγιστο βαθμό το δυναμικό του. Ρόλος του σχολείου δεν πρέπει να είναι η κατηγοριοποίηση και ο στιγματισμός των μαθητών, αλλά η δημιουργία ευκαιριών επιτυχίας για κάθε παιδί.

Παιδαγωγική σχέση δασκάλου-μαθητή

Βρισκόμαστε στο δρόμο της αναζήτησης μιας νέας παιδαγωγικής σχέσης, που να απορρίπτει τόσο τον αυταρχισμό, την καταπίεση και την επιβολή όσο και τον αναρχισμό, την ασυδοσία και την υπερπροστασία. Η νέα παιδαγωγική σχέση πρέπει να βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό παιδαγωγού-μαθητή, στην ισορροπία

δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, στη συνεργασία και την αμφίδρομη επικοινωνία μέσα σε κλίμα ελευθερίας.

Σεβασμός στο ενιαίο της ανάπτυξης του παιδιού

Η ανάπτυξη του παιδιού είναι ενιαία. Ο διαχωριστικός χαρακτήρας του εκπαιδευτικού μας συστήματος έχει ως αποτέλεσμα η μια βαθμίδα της εκπαίδευσης να θεωρείται ως προπαρασκευαστική (και επομένως υπεύθυνη) για την επόμενη και όλες μαζί να θεωρούνται ως προπόνηση για την κούρσα των εξετάσεων. Αυτή η πίεση από τις ψηλότερες προς τις κατώτερες βαθμίδες γίνεται αισθητή πολύ νωρίς, αποπροσανατολίζει από τη σωστή αγωγή και καταπιέζει μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς.

Σεβασμός στη μοναδικότητα κάθε παιδιού

Κάθε παιδί είναι μια ξεχωριστή προσωπικότητα μέσα στην τάξη του, στο σχολείο του, στον κόσμο ολόκληρο. Κάθε παιδί έχει τα ταλέντα, τις ικανότητες, την αξία του. Χρέος του σχολείου είναι να επισημάνει ό,τι θετικό έχει κάθε παιδί και να το βοηθήσει να αναπτύξει όλο το δυναμικό του.

Συνειδητοποίηση και σεβασμός της διαφορετικότητας

Αφού κάθε παιδί είναι μοναδικό, σημαίνει πως μέσα στη σχολική τάξη έχουμε 30 διαφορετικά παιδιά. Διαφορετικά ως προς το φύλο, την κοινωνικοοικονομική προέλευση, τις ανάγκες, τα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα, τη μορφή νοημοσύνης, το μαθησιακό στυλ, την αυτοεκτίμηση, τη σχολική ετοιμότητα κ.α.

Πίστη πως όλα τα παιδιά μπορούν να μάθουν

Η αντίληψη πως κάποια παιδιά "δε μαθαίνουν με τίποτε" είναι ξεπερασμένη. Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner έχει αντικαταστήσει τις παραδοσιακές αντιλήψεις για τη νοημοσύνη και τη βιολογική αιτιοκρατία, σύμφωνα με τις οποίες ένα ποσοστό μαθητών είναι φυσικό να μη μαθαίνουν, αφού έχουν χαμηλή νοημοσύνη. Η σχολική αποτυχία δεν είναι στατική ιδιότητα. Κάθε παιδί μπορεί να μάθει, αν βρεθεί ο παιδαγωγός

που θα διαγνώσει τη μορφή της νοημοσύνης του και τον τρόπο που μαθαίνει και εφαρμόσει πρόγραμμα που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις δυνατότητές του.

Συνειδητοποίηση της διαφοράς διδασκαλίας και μάθησης

Υπάρχει μια σύγχυση των όρων «διδασκαλία» και «μάθηση». Διαπιστώνεται πως η διδασκαλία γίνεται αυτοσκοπός για το σχολείο και τον εκπαιδευτικό, ενώ είναι μια από τις διαδικασίες για μάθηση. Στόχος της εκπαιδευτικής προσπάθειας θα πρέπει να είναι η μάθηση, η οποία μπορεί να επέλθει και χωρίς διδασκαλία. Διδασκαλία σημαίνει ενεργοποίηση του διδάσκοντα. Μάθηση σημαίνει ενεργοποίηση του μανθάνοντα. Εκείνο που χρειάζεται επομένως, είναι να μετακινηθεί το κέντρο βάρους από τη διδασκαλία στη μάθηση. Έτσι, αντί να μιλάμε για «αίθουσες διδασκαλίας», μπορούμε να μιλούμε για «εργαστήρια μάθησης» και αντί για μεθόδους διδασκαλίας ας αναζητούμε μεθόδους μάθησης.

Η μάθηση είναι αλληλεπίδραση

Η μάθηση είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του παιδιού με το περιβάλλον του, φυσικό και κοινωνικό. Η αλληλεπίδραση παιδαγωγού-μαθητή είναι μια μόνο μορφή παιδαγωγικής σχέσης. Τα σχολεία μας είναι διαρρυθμισμένα γι' αυτού του είδους τη σχέση. Όμως, πολύ αποτελεσματική έχει αποδειχθεί η αλληλεπίδραση μαθητή-συμμαθητή. Γι' αυτό, ο εκπαιδευτικός πρέπει να δημιουργεί ευκαιρίες για αλληλεπίδραση και αλληλοδιδακτική μεταξύ συμμαθητών.

Αντικείμενο της μάθησης είναι η διαδικασία της μάθησης

Η παραδοσιακή αντίληψη για τη μάθηση ήταν η συσσώρευση γνώσεων. Μέσα σε μια εποχή που οι γνώσεις πολλαπλασιάζονται με αστραπιαίο ρυθμό και όπου η τεχνολογική έκρηξη έκανε τη γνώση προσιτή στον καθένα, ήταν απαραίτητο να γίνει η στροφή από την ποσοτική στην ποιοτική μάθηση. Το πώς μαθαίνει το παιδί είναι σήμερα πολύ πιο σημαντικό από το τι μαθαίνει. Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης ανωτέρου επιπέδου, η λύση

προβλήματος, η απόκτηση δεξιοτήτων και στάσεων έχουν γίνει κύριοι σκοποί της εκπαίδευσης.

ΜΕΡΟΣ Γ. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ

Οι έννοιες «κλειδιά» για αντιμετώπιση της διαφορετικότητας μέσα στο σχολείο είναι η **ευελιξία** και η **διαφοροποίηση**. Η διαφοροποίηση αφορά τους μαθησιακούς στόχους, το μαθησιακό περιβάλλον, τις μεθόδους μάθησης, την αξιολόγηση, τη στήριξη και τους ρόλους.

1. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ

Έμφαση στην ποιότητα

Οι μαθησιακοί στόχοι πρέπει να δίνουν έμφαση στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα. Η παραδοσιακή αντίληψη ότι η μάθηση είναι συσσώρευση γνώσεων πρέπει να ξεπεραστεί. Η επιλεκτική και σε βάθος μελέτη κάποιων ενοτήτων είναι προτιμότερη από την επιφανειακή κάλυψη πολλής ύλης. Άλλωστε, αντικείμενο της μάθησης δεν είναι μόνο το τι μαθαίνει ο μαθητής, αλλά και το πώς μαθαίνει.

Μαθησιακοί στόχοι προσιτοί σε όλα τα παιδιά

Ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών αδυνατούν συνήθως να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του Αναλυτικού Προγράμματος. Η απαίτηση από το σχολείο για ομοιόμορφη μαθησιακή συμπεριφορά αποτελεί παραβίαση της βασικής αρχής της διαφορετικότητας. Οι μαθησιακοί στόχοι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την αρχή της διαφορετικότητας. Κάθε παιδί έχει διαφορετικές ικανότητες, διαφορετικό βαθμό ετοιμότητας για μάθηση, διαφορετικό τρόπο μάθησης.

Διαβάθμιση της ύλης

Η ύλη μαθαίνεται βήμα με βήμα. Η μάθηση χτίζεται πάνω σε ό,τι προϋπάρχει. Γι' αυτό πρέπει οι μαθησιακοί στόχοι να ιεραρχούνται και να διαβαθμίζονται έτσι, που να ανταποκρίνονται στα διαφορετικά επίπεδα των μαθητών. Βασικές αρχές που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη είναι να προχωρούμε από το

εύκολο στο δύσκολο, από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο, από το απλό στο σύνθετο, από τα μικρά βήματα στα άλματα.

Ισόρροπη συνύπαρξη γνωστικών, συναισθηματικών, ψυχοκινητικών και κοινωνικών στόχων.

Είναι σημαντικό σε κάθε μάθημα να συνυπάρχουν στόχοι γνωσιολογικοί, συναισθηματικοί, ψυχοκινητικοί και κοινωνικοί. Να θυμόμαστε πως σκοπός της εκπαίδευσης είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Στόχος κάθε προγράμματος εκπαίδευσης είναι η απόκτηση γνώσεων, η καλλιέργεια δεξιοτήτων και η διαμόρφωση στάσεων.

Πρόγραμμα αυτογνωσίας, αυτοελέγχου και αυτοανάπτυξης

Πέρα από τη γνωριμία με τον εξωτερικό κόσμο το σχολείο πρέπει να βοηθά το μαθητή να γνωρίσει και τον εσωτερικό του κόσμο. Συγκεκριμένα, θα πρέπει ο μαθητής:

- να γνωρίσει τον εαυτό του, τις ικανότητες και τις δυνατότητές του
- να ανακαλύψει τα ταλέντα του
- να πιστέψει στον εαυτό του
- να εκτιμήσει τον εαυτό του
- να μπορεί να ελέγχει τη σκέψη, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά του
- να αυτοκαθορίζεται και να θέτει όρια
- να αυτοαναπτύσσεται.

Δεξιότητες μελέτης - Μεταγνωστικές δεξιότητες

Αντικείμενο της μάθησης πρέπει να είναι και η απόκτηση από το μαθητή δεξιοτήτων μελέτης. Σε κάθε μάθημα πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια και να διατίθεται χρόνος για να μάθουν οι μαθητές πώς να μαθαίνουν. Σύμφωνα με τον Brown (1978), μεταγνωστική είναι η ικανότητα του ατόμου να αξιολογεί και να ελέγχει τη διαδικασία και το αποτέλεσμα της γνωστικής

του δραστηριότητας. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να δημιουργεί ευκαιρίες στους μαθητές του να ασκηθούν σε στρατηγικές μελέτης και να ελέγχουν τη σκέψη, τη μάθηση και τη συμπεριφορά τους. Αυτό μπορεί να το επιτύχει, αν:

- ενθαρρύνει τους μαθητές να κάνουν προβλέψεις
- προκαλεί τους μαθητές να κάνουν ερωτήσεις
- ασκήσει τους μαθητές να μεταφέρουν γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες, σε άλλες καταστάσεις
- βοηθά τους μαθητές να συνδέουν τις νέες γνώσεις με τις υπάρχουσες γνωστικές δομές
- αφήσει τους μαθητές να αυτοαξιολογούνται
- αφήσει τους μαθητές να αλληλεπιδρούν σε ομάδες και να παίρνουν ανατροφοδότηση από τους συμμαθητές τους.

Έμφαση στην κριτική σκέψη και στη λύση προβλήματος

Η ανάπτυξη σκέψης ανωτέρου επιπέδου πρέπει να αποτελεί συνεχή και επαναλαμβανόμενο στόχο κάθε εκπαιδευτικής προσπάθειας. Η ταξινόμια των γνωσιολογικών στόχων του Bloom πρέπει να καθοδηγεί τον προγραμματισμό του εκπαιδευτικού. Οι μαθησιακοί στόχοι και οι δραστηριότητες δεν πρέπει να περιορίζονται στην κατώτερη βαθμίδα (γνώση, κατανόηση, εφαρμογή), αλλά να καλλιεργούν την κριτική σκέψη ανωτέρου επιπέδου (ανάλυση, σύνθεση, αξιολόγηση). Ο εκπαιδευτικός αντί να προσφέρει έτοιμη τη γνώση, δημιουργεί ευκαιρίες στους μαθητές του να λύσουν προβλήματα, να μαζέψουν πληροφορίες, να βρουν εναλλακτικές λύσεις, να αξιολογήσουν, να επιλέξουν και να εφαρμόσουν την καλύτερη επιλογή.

Ολιστική προσέγγιση της ύλης

Σύμφωνα με τη Μορφολογική Ψυχολογία, ο άνθρωπος έχει την τάση και την ικανότητα να κατανοεί την πραγματικότητα ως ολότητα. Επομένως, ο κερματισμός της ύλης σε μαθήματα και διδακτικές περιόδους έρχεται σε αντίθεση με την αρχή αυτή.

Αντίθετα, η ενοποίηση μαθημάτων σε ευρύτερες ενότητες και η διαθεματική προσέγγιση επιτρέπουν περισσότερη ευελιξία, πιο σφαιρική θεώρηση της γνώσης, ευρύτητα αντίληψης. Αφήνει, επίσης, περιθώρια για επέκταση της διδακτικής περιόδου, γεγονός που βοηθά στην περαιτέρω εμπάθυνση.

2. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη μάθηση είναι το μαθησιακό περιβάλλον. Ένα πλούσιο σε ερεθίσματα και αισθητικά ωραίο και ελκυστικό περιβάλλον έχει πολύ θετική επίδραση στη μάθηση και στη συμπεριφορά των μαθητών .

Μερικά στοιχεία που συνθέτουν το μαθησιακό περιβάλλον είναι:

Οργάνωση του χώρου και των επίπλων της τάξης

Ο τρόπος που είναι οργανωμένη η τάξη και η διευθέτηση των θρανίων προδιαγράφουν το είδος και την ποιότητα της επικοινωνίας που υπάρχει στην τάξη. Η ευελιξία στην οργάνωση του χώρου και των θρανίων διασφαλίζει και την ευελιξία στη χρήση διαφορετικών μεθόδων και προσεγγίσεων. Πρέπει να υπάρχει χώρος για την επικοινωνία παιδαγωγού - μαθητών, χώρος για ατομική εργασία και χώρος για ομαδική - συνεργατική μάθηση.

Ευελιξία στη διακίνηση των μαθητών μέσα στην τάξη

Είναι πολύ αφύσικο για ένα παιδί να κάθεται καθηλωμένο σε μια καρέκλα για 6-7 ώρες καθημερινά και ν' ακούει το δάσκαλο ή τους καθηγητές του. Ο Kerschensteiner σε μια κριτική του για το σχολείο της εποχής του έλεγε ότι «όλα είναι διαρρυθμισμένα για ν' ακούεις». Δε νομίζω πως το σημερινό σχολείο διαφέρει πολύ από το μοντέλο που περιγράφει ο Kerschensteiner.

Η ενεργητική μάθηση θέλει το μαθητή να κινείται άνετα μέσα στη σχολική τάξη, να αναζητά πηγές, να ανακαλύπτει τη γνώση, να μοιράζεται σκέψεις και γνώσεις, να ανταλλάσσει πηγές και πληροφορίες.

Ποικιλία βιβλίων και πηγών

Η καθιέρωση ενός βιβλίου ως διδακτικού εγχειριδίου δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες της διαφορετικότητας που υπάρχουν στις τάξεις. Αντίθετα, η ποικιλία βιβλίων και άλλων πηγών ικανοποιεί την αρχή της διαφορετικότητας και βοηθά στην καλλιέργεια αποκλίνουσας και δημιουργικής σκέψης.

Χρήση της τεχνολογίας

Η χρήση ποικίλων οπτικοακουστικών μέσων πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του κάθε μαθήματος. Ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών είναι οπτικοί τύποι, άλλοι είναι ακουστικοί και άλλοι κινητικοί. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να δημιουργεί ευκαιρίες για ποικιλία ερεθισμάτων, ώστε κάθε παιδί να μαθαίνει σύμφωνα με το δικό του τρόπο μάθησης. Το επιδιασκόπιο, το κασετόφωνο, το βίντεο και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής πρέπει να έχουν τη θέση της μέσα σε κάθε σύγχρονο σχολείο.

3. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗΣ

Οι διαδικασίες μάθησης που ικανοποιούν τις ανάγκες των τάξεων μικτής ικανότητας πρέπει να βασίζονται στις πιο κάτω παιδαγωγικές αρχές:

- Ενεργοποίηση του μαθητή
- Αλληλεπίδραση συμμαθητών
- Αυτοανάπτυξη του μαθητή
- Σεβασμός της διαφορετικότητας
- Ανάπτυξη κριτικής σκέψης

Πιο κάτω θα αναφερθούμε με συντομία στις κυριότερες μεθόδους που ικανοποιούν τις πιο πάνω αρχές και ανταποκρίνονται στη

φιλοσοφία των τάξεων μικτής ικανότητας. Τέτοιες μέθοδοι είναι:

- Συνεργατική Μάθηση
- Μέθοδος της Ανακάλυψης
- Μέθοδος της Ιδεοθύελλας
- Εξατομικευμένη Μάθηση
- Μέθοδος των Ερευνητικών Μελετών
- Ανοικτή Τάξη

Τονίζουμε από την αρχή ότι καμιά μέθοδος από μόνη της δε θεωρείται πανάκεια. Εκείνο που χρειάζεται η τάξη μικτής ικανότητας είναι η ευελιξία και η ποικιλία μεθόδων. Ακόμη και σε μια μόνο διδακτική περίοδο μπορεί να υπάρξει σύνθεση διαφόρων μεθόδων.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

Η Συνεργατική Μάθηση είναι και τρόπος κοινωνικής οργάνωσης της τάξης είναι και διαδικασία μάθησης. Οι άλλοι τρόποι κοινωνικής οργάνωσης της τάξης είναι η **ανταγωνιστική μάθηση** και η **ατομική μάθηση**.

Στη Συνεργατική Μάθηση η τάξη χωρίζεται σε μικρές ομάδες (2-6 μέλη), μικτής ικανότητας και τα παιδιά μαθαίνουν με αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση να λύουν προβλήματα και να επιτυγχάνουν κοινούς στόχους.

Τα συστατικά στοιχεία της Συνεργατικής Μάθησης είναι:

α) Κοινός στόχος: Για να υπάρχει συνεργατική προσπάθεια πρέπει να υπάρχει ο κοινός μαθησιακός στόχος, το ομαδικό αποτέλεσμα. Ο κοινός στόχος μπορεί να είναι η λύση ενός προβλήματος στα Μαθηματικά, ένα πείραμα στη Φυσική, η νοηματική επεξεργασία ενός κειμένου στα Ελληνικά, μια μελέτη στην Ιστορία κ.ά.

- β) Αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο:** Δεν μπορεί να νοηθεί συνεργασία, αν δεν υπάρχει μια συνεχής αλληλεπίδραση των μελών της ομάδας. Η αλληλεπίδραση εκδηλώνεται ως αμοιβαία βοήθεια, αμοιβαίος επηρεασμός, ενίσχυση και ενθάρρυνση, προσφορά γνώσεων και πληροφοριών, ανταλλαγή υλικού, ανατροφοδότηση συμμαθητών κ.ά.
- γ) Αλληλεξάρτηση:** Η έννοια της αλληλεξάρτησης είναι το κλειδί της επιτυχίας της Συνεργατικής Μάθησης. Αλληλεξάρτηση υπάρχει, όταν η ομάδα για να επιτύχει το έργο της χρειάζεται και εξασφαλίζει τη συμβολή του κάθε μέλους της. Αλλά και αντίστροφα, κάθε μέλος της ομάδας επιτυγχάνει το στόχο του, μόνο αν και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας επιτύχουν τους δικούς τους στόχους.
- δ) Κοινωνικές δεξιότητες:** Μαθητές που δεν κατέχουν βασικές κοινωνικές δεξιότητες είναι δύσκολο να επιτύχουν συνεργασία υψηλής ποιότητας. Γι' αυτό πρέπει τα παιδιά να διδάσκονται πρώτα συνεργατικές δεξιότητες και στη συνέχεια να ασκούνται μέσα στην ομάδα για την εφαρμογή τους. Ο χαμηλός τόνος φωνής, η άσκηση ηγετικού ρόλου, η αποδοχή της διαφορετικότητας, η έκφραση διαφωνίας είναι μερικές δεξιότητες που πρέπει να αποκτηθούν για να γίνει η συνεργατική προσπάθεια πιο αποδοτική.
- ε) Προσωπική ευθύνη.** Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για να αποτύχει η Συνεργατική Μάθηση είναι όταν αφηθεί ένα μέλος να κυριαρχήσει στην ομάδα και να επιβάλλει την άποψή του ή να υποβάλλει τις λύσεις και τις απαντήσεις. Στην περίπτωση αυτή τα άλλα μέλη όχι μόνο δεν ωφελούνται, αλλά συνήθως αδρανοποιούνται και οπισθοδρομούν. Ιδιαίτερη μέριμνα χρειάζεται ώστε κάθε μέλος να καθίσταται προσωπικά υπεύθυνο για την επιτυχία της ομάδας. Αυτό επιτυγχάνεται, αν εξασφαλιστεί η θετική αλληλεξάρτηση όπως περιγράφεται πιο κάτω.

Πώς επιτυγχάνεται η αλληλεξάρτηση

Η θετική αλληλεξάρτηση των μελών της ομάδας είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας για τη δόμηση συνεργατικών συνθηκών. Υπάρχουν διάφορες τεχνικές για να επιτύχουμε την αλληλεξάρτηση. (Johnson , D.W. & Johnson, R.T., 1989)

Αλληλεξάρτηση στόχων: Σύμφωνα με τους Johnsons, η επιδίωξη κοινών μαθησιακών στόχων που προκαλούν το ενδιαφέρον και την περιέργεια δημιουργεί μια μορφή αλληλεξάρτησης. Έτσι, η συνεργατική προσπάθεια για τη λύση ενός μαθηματικού προβλήματος ικανοποιεί βασικές ανάγκες του μαθητή και η επίτευξη του στόχου είναι ικανοποιητικό κίνητρο.

Αλληλεξάρτηση αμοιβών: Μια άλλη άποψη υποστηρίζει ότι η ύπαρξη μόνο κοινού στόχου δεν είναι αρκετό κίνητρο για να δημιουργήσει την αλληλεξάρτηση. Εκείνο που δημιουργεί την αλληλεξάρτηση είναι η ομαδική αμοιβή. Ως ομαδική αμοιβή μπορεί να θεωρηθεί ένας κοινός βαθμός στην ομάδα ή ο μέσος όρος των ατομικών βαθμών των μελών της.

Αλληλεξάρτηση ρόλων: Η κατανομή ρόλων μέσα στην ομάδα δημιουργεί άλλη μια μορφή αλληλεξάρτησης. Η επίτευξη του κοινού στόχου εξαρτάται από το πόσο σωστά θα παίξει το ρόλο του το κάθε μέλος. Η ανάληψη συγκεκριμένου ρόλου μέσα στην ομάδα καθιστά το κάθε μέλος προσωπικά υπεύθυνο για το ομαδικό αποτέλεσμα και εξασφαλίζει υψηλότερο βαθμό συνοχής.

Αλληλεξάρτηση πηγών: Ο περιορισμένος αριθμός πηγών στην ομάδα δημιουργεί την ανάγκη αλληλεξάρτησης. Αν, για παράδειγμα, δοθεί ένα φυλλάδιο σε κάθε μέλος της ομάδας, διευκολύνεται η ατομική προσπάθεια. Αν όμως, δοθεί ένα φυλλάδιο στην ομάδα, δημιουργείται η ανάγκη αλληλεξάρτησης και συνεργασίας.

Αλληλεξάρτηση έργου: Η πιο αποτελεσματική μορφή αλληλεξάρτησης είναι ο καταμερισμός έργου στα μέλη της ομάδας. Ένας τρόπος είναι κάθε μέλος να αναλαμβάνει τη διεκπεραίωση ενός μέρους της ομαδικής εργασίας και στη συνέχεια

να γίνεται η σύνθεση των επί μέρους εργασιών στην ομάδα, ύστερα από συζήτηση.

Τι άλλο πρέπει να γνωρίζω για τη Συνεργατική Μάθηση

- Οι ομάδες είναι μικτές ως προς τη σχολική επίδοση και το φύλο.
- Ο αριθμός των μελών μπορεί να κυμανθεί από 2-6 μαθητές.
- Στις μικρότερες τάξεις και σε μαθητές που δεν κατέχουν βασικές συνεργατικές δεξιότητες αρχίζουμε με μικρότερους αριθμούς και αυξάνουμε σταδιακά.
- Η σύνθεση των ομάδων δεν πρέπει να αλλάζει πολύ συχνά, για να αναπτύσσεται η συνοχή και η λειτουργικότητα των ομάδων.
- Οι κυριότεροι ρόλοι που μπορούν να αναληφθούν στην ομάδα είναι: ο συντονιστής, ο γραμματέας, ο αναγνώστης, ο εμπυχωτής, ο χρονομέτρης, ο προμηθευτής κ.ά. Οι ρόλοι εναλλάσσονται σε τακτά χρονικά διαστήματα.
- Στην αρχή της συνεργασίας η κατανομή των ρόλων γίνεται από τον εκπαιδευτικό με βάση την ικανότητα κάθε μέλους. Στη συνέχεια θα αποφασίζει η ομάδα με βάση πάντοτε μια σειρά.
- Σε κάθε μάθημα είναι χρήσιμο να τονίζονται μαζί με τους γνωσιολογικούς στόχους και 1-2 συνεργατικοί στόχοι.
- Στο τέλος του μαθήματος αξιολογούνται τόσο οι μαθησιακοί στόχοι, όσο και οι συνεργατικοί στόχοι.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗΣ

Η μέθοδος της ανακάλυψης ή διερευνητική μάθηση έχει ως πρόδρομο τη μαιευτική μέθοδο του Σωκράτη. Η βασική φιλοσοφία της μεθόδου είναι ότι ο δάσκαλος δεν προσφέρει έτοιμη τη γνώση, αλλά δημιουργεί ευκαιρίες στο μαθητή να ανακαλύψει τη γνώση. Σε μια εποχή που οι γνώσεις πολλαπλασιάζονται με τόσο ραγδαίο ρυθμό, εκείνο που προέχει στην εκπαίδευση είναι η δεξιότητα λύσης προβλημάτων, η κριτική σκέψη, η αυτορύθμιση και η αυτομόρφωση.

Υπάρχουν διάφορες μορφές διερευνητικής μάθησης, που αναπτύχθηκαν από αξιόλογους παιδαγωγούς (Bruner, Fenton, Massialas). Η βάση όλων των μοντέλων διερευνητικής μάθησης είναι η διαδικασία που πρότεινε ο Dewey, η οποία αποτελείται από έξι στάδια:

1. **Γνωριμία με το πρόβλημα:** Το πρόβλημα για λύση μπορεί να τεθεί από το δάσκαλο ή από τους ίδιους τους μαθητές. Η προβληματική κατάσταση πρέπει να διεγείρει την περιέργεια και το ενδιαφέρον των μαθητών.
2. **Σαφής προσδιορισμός του ειδικού προβλήματος.** Η περαιτέρω εξειδίκευση του προβλήματος είναι το επόμενο βήμα.

Παράδειγμα:

- *Γιατί ο Κωνσταντίνος ονομάστηκε Μέγας;*
 - *Να βρείτε τους λόγους για τους οποίους η Αθήνα είναι πυκνοκατοικημένη.*
3. **Συλλογή στοιχείων:** Αφού καθοριστεί με σαφήνεια το ειδικό πρόβλημα, οι μαθητές θα πρέπει να αναζητήσουν μέσα από διάφορες πηγές που θα έχουν στη διάθεσή τους τη λύση.
 4. **Διατύπωση υποθέσεων:** Ο μαθητής προσπαθεί να προβλέψει την πιθανή απάντηση, τη λύση ή το αποτέλεσμα κάνοντας διάφορες υποθέσεις ή εικασίες.
 5. **Έλεγχος της υπόθεσης:** Στη φάση αυτή ο μαθητής ελέγχει

την ορθότητα της υπόθεσής του είτε με πρακτικό τρόπο (πείραμα στη Φυσική) είτε με θεωρητικό τρόπο (πληροφορίες στην Ιστορία).

- 6) **Γενίκευση:** Ο μαθητής προσπαθεί να συσχετίσει τα ευρήματά του με άλλες παρόμοιες περιπτώσεις. Η μεταφορά της γνώσης που αποκτήθηκε σε άλλες καταστάσεις βοηθά το μαθητή να δει την πραγματικότητα ως ολότητα, να βρει σχέσεις και αλληλεπιδράσεις.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΙΔΕΟΘΥΕΛΛΑΣ

Μια μορφή ενεργητικής μάθησης είναι και η μέθοδος της ιδεοθύελλας. Σε **πρώτη φάση**, οι μαθητές καλούνται ν' αντιδράσουν προφορικά ή γραπτά σ' ένα πρόβλημα ή ένα ερώτημα που θέτει ο εκπαιδευτικός. Κάθε μαθητής μπορεί να καταγράψει τις σκέψεις του όπως του έρχονται στο μυαλό χωρίς να επιμένουμε σε λογική σειρά. Μπορούν επίσης, όλοι οι μαθητές της τάξης να εκφράζουν ελεύθερα τις σκέψεις και τις ιδέες τους για το υπό συζήτηση θέμα και ένας συμμαθητής ή ο δάσκαλος να τις καταγράφει στον πίνακα ή σε χαρτί ή σε διαφάνεια.

Στη **δεύτερη φάση**, οι μαθητές καλούνται να οργανώσουν, να αξιολογήσουν και να ταξινομήσουν τις ιδέες που καταγράφηκαν. Η εργασία μπορεί να γίνει είτε ατομικά είτε ομαδικά με συνεργατική μάθηση.

Στην **τρίτη φάση**, ανακοινώνονται τα αποτελέσματα της ατομικής ή ομαδικής εργασίας και εξάγονται τα τελικά συμπεράσματα.

Η μέθοδος της ιδεοθύελλας διεγείρει το ενδιαφέρον και την περιέργεια, εξασφαλίζει τη συμμετοχή και καλλιεργεί την αποκλίνουσα και δημιουργική σκέψη των μαθητών. Προσφέρεται για όλα τα μαθήματα και ιδιαίτερα για την εισαγωγή σε μια νέα ενότητα.

ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗ ΜΑΘΗΣΗ

Ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης της διαφορετικότητας στη σχολική τάξη είναι η πλήρης εξατομίκευση της εργασίας, όταν κάθε μαθητής εργάζεται με το δικό του ρυθμό για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων. Η μέθοδος στηρίζεται στις αρχές της αυτενέργειας και της αυτορύθμισης.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην εξατομικευμένη μάθηση είναι:

- α) Να οργανώσει την ενότητα σε μια σειρά επί μέρους στόχων και να τους διαβαθμίσει με βάση το βαθμό δυσκολίας.
 - β) Να ετοιμάσει τις καρτέλες εργασίας. Κάθε καρτέλα αναφέρεται σ' ένα συγκεκριμένο μαθησιακό στόχο και περιέχει οδηγίες για τη διαδικασία διεκπεραίωσής του.
 - γ) Να διαγνώσει τι μπορεί ο κάθε μαθητής να κάνει και πώς θα το μάθει.
 - δ) Να προετοιμάσει το μαθησιακό υλικό και να εξεύρει ποικιλία μέσων και πηγών.
 - ε) Να προσφέρει στήριξη σε όλα τα παιδιά και ιδιαίτερα σ' εκείνα που έχουν περισσότερες ανάγκες.
- στ) Να παρέχει ανατροφοδότηση στους μαθητές. Μπορεί για το σκοπό αυτό να έχει έτοιμο φύλλο απαντήσεων για αυτοαξιολόγηση των μαθητών.

Η εξατομικευμένη μάθηση μπορεί να εφαρμόζεται σε όλες τις φάσεις της μαθησιακής διαδικασίας και με διάφορους τρόπους. Μπορεί να καλύπτει ένα μέρος του μαθήματος ή και ολόκληρο το μάθημα. Προσφέρεται επίσης για θεραπευτική εργασία και ενισχυτική διδασκαλία.

Η χρήση των καρτέλων επιτρέπει μεγάλη ευελιξία στη σχολική τάξη, ευχέρεια για επαναλήψεις και προσαρμογή της μάθησης στις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε μαθητή.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (PROJECTS)

Ο ρόλος του σύγχρονου σχολείου είναι να μάθει το μαθητή πώς να μαθαίνει. Η διαδικασία της μάθησης πρέπει να αποτελεί αντικείμενο της μάθησης. Η ερευνητική μελέτη αποτελεί ένα πολύ καλό μέσο για την υλοποίηση της μαθητοκεντρικής αρχής και της αρχής της αυτενέργειας.

Η ερευνητική μελέτη μπορεί να αναληφθεί από ένα άτομο ή από ομάδα μαθητών. Συνδυάζεται με τη διερευνητική και τη συνεργατική μάθηση. Μπορεί να γίνει είτε στο σχολείο είτε στο σπίτι.

Η διεξαγωγή ερευνητικής μελέτης ακολουθεί τα πιο κάτω στάδια:

Πρώτο στάδιο: Επιλογή θέματος

Οι μαθητές με τον εκπαιδευτικό μπορούν να συζητήσουν και να συμφωνήσουν για ένα κατάλογο θεμάτων που προσφέρονται για διερεύνηση και ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών. Από τον κατάλογο αυτό επιλέγεται το θέμα που ενδιαφέρει περισσότερο και που μπορεί να μελετηθεί και να διερευνηθεί.

Δεύτερο στάδιο: Σχεδιασμός της εργασίας

Οι μαθητές καταρτίζουν τις ομάδες τους, συζητούν και αποφασίζουν:

- τους στόχους της έρευνας
- τη διαδικασία που θα ακολουθήσουν
- τα μέσα συλλογής δεδομένων (συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, βιβλία, περιοδικά)
- το δείγμα της έρευνας
- τον καταμερισμό έργου και
- τις ευθύνες του κάθε μέλους της ομάδας

Τρίτο στάδιο: Συλλογή δεδομένων

Ανάλογα με τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για συλλογή των πληροφοριών θα είναι και ο τρόπος διεξαγωγής της έρευνας. Η

μελέτη μπορεί να είναι βιβλιογραφική, οπότε οι μαθητές θα βρουν όλη τη σχετική βιβλιογραφία, θα γίνει ο καταμερισμός και θα αρχίσει η αποδελτίωση. Αν επιλεγεί η μέθοδος του ερωτηματολογίου, πρέπει να κατασκευάσουν τα σχετικά ερωτηματολόγια, να τα δώσουν για συμπλήρωση στο δείγμα που επέλεξαν και να τα συγκεντρώσουν για επεξεργασία. Αντί ερωτηματολογίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί η άμεση παρατήρηση ή η συνέντευξη. Και στις δύο περιπτώσεις χρειάζεται ανάλογη προετοιμασία.

Τέταρτο στάδιο: Επεξεργασία δεδομένων

Οι πληροφορίες που έχουν συλλεγεί καταγράφονται και ταξινομούνται. Κατασκευάζονται οι σχετικοί πίνακες ή γραφικές παραστάσεις και εξάγονται τα σχετικά πορίσματα.

Πέμπτο στάδιο: Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Τα πορίσματα της ερευνητικής εργασίας παρουσιάζονται στην τάξη και σχολιάζονται. Η παρουσίαση μπορεί να γίνει προφορικά ή γραπτά και να συνοδεύεται με σχεδιαγράμματα και εικόνες. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην ερευνητική μελέτη είναι σημαντικός. Θα φροντίσει, ώστε οι μαθητές να έχουν στη διάθεσή τους τα μέσα και τις πηγές που χρειάζονται και σε όλη τη διαδικασία θα συντονίζει, θα στηρίζει, θα αποτελεί ο ίδιος πηγή πληροφοριών και θα ανατροφοδοτεί.

Η μέθοδος της ερευνητικής μελέτης μπορεί να γίνει σε όλα τα μαθήματα, αλλά είναι και ένας θαυμάσιος τρόπος για διαθεματική προσέγγιση της ύλης.

ΑΝΟΙΚΤΗ ΤΑΞΗ

Ένας πολύ προωθημένος τρόπος αντιμετώπισης της διαφορετικότητας στο σχολείο είναι η ανοικτή τάξη. Το θεωρητικό υπόβαθρο της μεθόδου είναι οι αρχές της αυτορύθμισης, του αυτοελέγχου και της αυτοανάπτυξης. Το κύριο χαρακτηριστικό της ανοικτής τάξης είναι ότι ο μαθητής έχει την ελευθερία να

επιλέγει το είδος της εργασίας και να προγραμματίζει το χρόνο του. Με την έναρξη της ημέρας ή της εβδομάδας ο μαθητής προγραμματίζει τα μαθήματα με τα οποία θα ασχοληθεί και το χρόνο που θα διαθέσει για το καθένα. Κάποτε καλείται ο μαθητής να υπογράψει ένα σχετικό συμβόλαιο εργασίας για την εβδομάδα.

Άλλο χαρακτηριστικό της ανοικτής τάξης είναι η άνεση στο χώρο και η ευελιξία στη διακίνηση των μαθητών. Η τάξη είναι οργανωμένη σε «γωνιές» μαθημάτων. Σε κάθε γωνιά υπάρχει αφθονία από υλικά, όργανα, βιβλία, καρτέλες, οπτικοακουστικά μέσα. Οι μαθητές είτε ως άτομα είτε ως ομάδες περιέρχονται τις γωνιές και επιλέγουν τις δραστηριότητές τους.

Προϋπόθεση επιτυχίας της ανοικτής τάξης είναι η διαβάθμιση των μαθησιακών στόχων και των δραστηριοτήτων, έτσι που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις δυνατότητες όλων των μαθητών.

Όπως σε κάθε μέθοδο, έτσι και στην ανοικτή τάξη υπάρχει ποικιλία εφαρμογών. Η ποικιλία σχετίζεται με το βαθμό «ανοικτοσύνης» της τάξης, η οποία καθορίζεται από την ποσότητα και την ποιότητα της καθοδήγησης που ασκεί ο εκπαιδευτικός.

Στην ανοικτή τάξη μπορούν να βρουν εφαρμογή η εξατομικευμένη εργασία, η συνεργατική μάθηση, η διερευνητική εργασία και η μέθοδος της ερευνητικής μελέτης.

4. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η διαφοροποίηση των μαθησιακών στόχων και διαδικασιών συνεπάγεται και διαφοροποίηση του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών. Είναι σημαντικό η κάθε μορφή αξιολόγησης να λαμβάνει υπόψη τη μοναδικότητα του κάθε μαθητή. Η ισοπεδωτική βαθμολόγηση των μαθητών άσχετα από την ικανότητά τους δεν είναι η καλύτερη μορφή αξιολόγησης στις μικτές τάξεις.

Στόχος της αξιολόγησης. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να συνειδητο-

ποιήσει ότι στόχος της αξιολόγησης δεν είναι η ανακάλυψη λαθών και ο στιγματισμός κάποιων μαθητών, αλλά η ανατροφοδότηση για το αποτέλεσμα της διδασκαλίας και μάθησης για την περαιτέρω βελτίωση της απόδοσης. Γι' αυτό στην αξιολόγηση δεν επισημαίνονται μόνο τα λάθη, αλλά και τα θετικά στοιχεία.

Περιγραφική αξιολόγηση. Αξιολόγηση δε σημαίνει βαθμολόγηση. Η βαθμολόγηση των μαθητών είναι ένας τρόπος αξιολόγησης, όχι όμως ο μοναδικός. Η περιγραφική αξιολόγηση είναι πολύ πιο χρήσιμη, γιατί δίνει περισσότερες πληροφορίες στο μαθητή, στο γονιό και στους άλλους εκπαιδευτικούς για το τι έμαθε και τι δεν έμαθε ο κάθε μαθητής. Η αξιολόγηση γίνεται πολύ πιο λειτουργική και αντικειμενική, αν χρησιμοποιούνται ρήματα στη θέση των επιθέτων. Έτσι, αντί να λέμε είναι «αδύνατος» στα Μαθηματικά, μπορούμε να πούμε: *Κατανόησε τη μονοψήφια διαίρεση, ενώ χρειάζεται περισσότερη βοήθεια στη διψήφια διαίρεση.*

Προσωπική αντί συγκριτική αξιολόγηση. Ο συγκριτικός ή ανταγωνιστικός χαρακτήρας της βαθμολόγησης είναι άδικος και αντιπαιδαγωγικός, γιατί αγνοεί τη βασική αρχή των ατομικών διαφορών μέσα στη σχολική τάξη. Ο ανταγωνισμός έχει νόημα όταν πρόκειται για ισοδύναμους μαθητές, οπότε έχουν ίσες πιθανότητες επιτυχίας. Όταν όμως, συγκρίνεται ο «αδύνατος» ή «αναλφάβητος» μαθητής με τους «άριστους» χάνει το νόημά του ο ανταγωνισμός, δημιουργούνται νικητές και ηττημένοι, με όλες τις αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες για τους δεύτερους.

Πολύ πιο αποτελεσματική και ανώδυνη είναι η προσωπική ή ενδοατομική αξιολόγηση, η συνεχής αξιολόγηση της προόδου του κάθε μαθητή χωριστά. Η σύγκριση, δηλαδή, γίνεται ανάμεσα στη σημερινή και τη χθεσινή απόδοση. Αυτή η προοδευτική αξιολόγηση έχει αποδειχθεί πως έχει θετικά αποτελέσματα στην αύξηση της επίδοσης και ενίσχυση της αυτοεκτίμησης.

Αξιολόγηση σύμφωνα με τους μαθησιακούς στόχους. Αναφέρθηκε προηγουμένως πως η μάθηση πρέπει να στοχεύει στην απόκτηση νέων γνώσεων, καλλιέργεια δεξιοτήτων και διαμόρφωση στάσεων. Πρέπει ακόμη να στοχεύει στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης και της ικανότητας λύσης προβλήματος.

Η αξιολόγηση, επομένως, πρέπει να ανταποκρίνεται στους μαθησιακούς αυτούς στόχους και να μην περιορίζεται μόνο στη μέτρηση απλών γνώσεων και πληροφοριών.

Διαβάθμιση δοκιμίων. Η διαβάθμιση των εξεταστικών δοκιμίων από το απλό στο σύνθετο και από το εύκολο στο δύσκολο επιτρέπει σε όλους τους μαθητές να γευτούν τη χαρά της επιτυχίας. Η ιεράρχηση των γνωσιολογικών στόχων του Bloom μπορεί να αποτελεί οδηγό στην κατάρτιση δοκιμίων. Τα διαφορετικά δοκίμια μέσα στην ίδια τάξη είναι επίσης πρακτική που ανταποκρίνεται στην ανάγκη της διαφοροποίησης.

Αυτοαξιολόγηση. Η συμμετοχή του ίδιου του μαθητή στη διαδικασία της αξιολόγησης της προσπάθειάς του έχει πολύ θετικά αποτελέσματα στην πρόοδό του. Βοηθά το παιδί ν' αποκτήσει αυτογνωσία, αυτοέλεγχο και μεταγνωστικές δεξιότητες. Το καθιστά επίσης, πιο υπεύθυνο για τη μάθησή του.

Αλληλοαξιολόγηση. Η αξιολόγηση του μαθητή από το συμμαθητή του είναι ένας άλλος τρόπος αξιολόγησης, που βοηθά στην ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης, αλληλεπίδρασης και συνεργασίας. Έχει επίσης διαπιστωθεί ότι η ανατροφοδότηση από τους συμμαθητές έχει πολλές φορές μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από την ανατροφοδότηση που προσφέρει ο εκπαιδευτικός.

Διαγνωστική αξιολόγηση. Στις μικτές τάξεις η διαγνωστική αξιολόγηση αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Είναι πολύ σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να γνωρίσει τους μαθητές του με το ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς. Να γνωρίσει τα δυνατά και τα αδύνατά τους σημεία, τον τρόπο που μαθαίνουν, τις στάσεις τους για τη μάθηση, το βαθμό της αυτοεκτίμησής τους, τις διαπροσωπικές τους

σχέσεις. Μια σωστή διαγνωστική εργασία βοηθά τον εκπαιδευτικό να προγραμματίσει τους στόχους του, να προσφέρει ενισχυτική διδασκαλία όπου χρειάζεται και να καθορίσει το ρυθμό της εργασίας του.

Διαμορφωτική ή συντρέχουσα αξιολόγηση. Η συνεχής αξιολόγηση της προσπάθειας του κάθε μαθητή θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της εργασίας του εκπαιδευτικού. Είναι με βάση αυτή που θα επαναπροσδιορίζει τους στόχους του, θα ανατροφοδοτεί τους μαθητές και θα προσφέρει στήριξη εκεί που χρειάζεται.

Αξιολόγηση με μικρή μελέτη ή έρευνα (project). Το σταθμισμένο ή στερεότυπο δοκίμιο δεν είναι ο μόνος τρόπος αξιολόγησης. Οι μαθητές μας πρέπει να ασκηθούν στη διεξαγωγή μικρών μελετών ή ερευνών, που μπορούν να γίνονται είτε ατομικά είτε ομαδικά, στο σχολείο ή στο σπίτι. Οι μελέτες αυτές μπορούν να αποτελέσουν μια εναλλακτική μορφή αξιολόγησης.

5. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΡΟΛΩΝ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Η παραδοσιακή αντίληψη για το ρόλο του δασκάλου χρειάζεται να διαφοροποιηθεί. Ο δάσκαλος στο σύγχρονο σχολείο παύει να είναι η αυθεντία και η αποκλειστική πηγή της γνώσης. Τη λογοκοπία και την κυριαρχία του εκπαιδευτικού πρέπει να διαδεχθεί η σιωπή του. Υπενθυμίζουμε πως στόχος του σχολείου δεν είναι η διδασκαλία αλλά η μάθηση. Η διδασκαλία σημαίνει ενεργοποίηση του δασκάλου, ενώ μάθηση σημαίνει ενεργοποίηση του μαθητή. Το ζητούμενο είναι η ενεργοποίηση του μαθητή.

Ο νέος ρόλος που καλείται να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός είναι περισσότερο οργανωτικός και παιδαγωγικός και λιγότερο διδακτικός.

Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός:

α) Γνωρίζει τον κάθε μαθητή: Η επικοινωνία μέσα στην τάξη πρέπει να γίνεται όσο μπορεί πιο προσωπική. Η χρήση του μικρού ονόματος των μαθητών βοηθά πολύ στη δημιουργία καλύτερων διαπροσωπικών σχέσεων και ενισχύει την αυτοεκτίμηση και το αίσθημα προσωπικής ευθύνης.

Η διαγνωστική αξιολόγηση στο ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς βοηθά τον εκπαιδευτικό να γνωρίσει το σημείο εκκίνησης του κάθε μαθητή.

Η τήρηση ενός προσωπικού φακέλου όπου να φυλάγονται στοιχεία και πληροφορίες για το μαθητή καθώς και η πρόοδός του κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη.

Βασική αρχή της μάθησης είναι ότι χτίζεται πάνω σε ό,τι προϋπάρχει. Η γνωριμία του μαθητή δεν πρέπει να αφορά μόνο το γνωσιολογικό τομέα. Μέσα στον παιδαγωγικό του ρόλο ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίσει τον τρόπο που μαθαίνει ο κάθε μαθητής, το βαθμό της αυτοεκτίμησής του, τις στάσεις του απέναντι στο σχολείο και τη μάθηση, τις διαπροσωπικές του σχέσεις μέσα στην τάξη. Για όλα αυτά υπάρχουν ειδικά ερωτηματολόγια και όργανα μέτρησης.

β) Προγραμματίζει τη μάθηση: Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει ν' αποφασίσει από πριν για την ενότητα και τους συγκεκριμένους στόχους (γνωσιολογικούς, συναισθηματικούς, ψυχοκινητικούς, συνεργατικούς), που θα αποτελέσουν το αντικείμενο της μάθησης. Θα προγραμματίσει επίσης τα μέσα που θα χρησιμοποιήσει για την επίτευξη των στόχων και θα ετοιμάσει τα φύλλα εργασίας (ατομικά ή ομαδικά).

γ) Οργανώνει το μαθησιακό περιβάλλον: Αφού αποφασίσει για τον τρόπο εργασίας, ο εκπαιδευτικός οργανώνει ανάλογα το χώρο και τα θρανία της τάξης, ώστε να υπάρχει ευελιξία, ευχέρεια διακίνησης των μαθητών και ελεύθερη πρόσβαση στις πηγές. Η οργάνωση των μαθητών είναι επίσης σημαντικό

μέλημα του εκπαιδευτικού. Η σύνθεση των ομάδων και οι ρόλοι μέσα στην ομάδα πρέπει να προ-αποφασίζονται.

- δ) **Εισάγει στο νέο μάθημα:** Αφού δημιουργήσει το κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον, προσπαθεί να διεγείρει το ενδιαφέρον και την περιέργεια των μαθητών ν' ασχοληθούν με το νέο θέμα. Στην εισαγωγή μπορεί επίσης να συγκεκριμενοποιήσει τους στόχους και να διευκρινίσει τις καινούριες έννοιες.
- ε) **Παρακολουθεί και στηρίζει τη μάθηση:** Όταν αρχίσουν οι μαθητές να εργάζονται είτε ατομικά είτε με συνεργατική μάθηση, ο εκπαιδευτικός περιέρχεται την τάξη και προσφέρει βοήθεια και στήριξη όπου χρειάζεται. Μπορεί άλλοτε να γίνεται μέλος της ομάδας και να συζητά και άλλοτε να προσφέρει εξατομικευμένη βοήθεια, ιδιαίτερα σε μαθητές με ψηλότερες ανάγκες.
- στ) **Εμπυχώνει:** Σημαντικός ρόλος του εκπαιδευτικού είναι η ενίσχυση, η ενθάρρυνση και η εμπύχωση. Αντί να ασχολείται συνέχεια με την ανακάλυψη λαθών, τονίζει τα θετικά στοιχεία κάθε μαθητή και χτίζει πάνω σ' αυτά. Σύμφωνα με το Ντράϊκωρς, «η ενθάρρυνση είναι για το παιδί ό,τι είναι το νερό για το φυτό»

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ο ρόλος του μαθητή στο παραδοσιακό σχολείο περιορίζεται στο ρόλο του παθητικού δέκτη και επισκιάζεται από τον ενεργητικό ρόλο του διδάσκοντα. Στο νέο σχολείο ο μαθητής βρίσκεται στο προσκήνιο και γίνεται ενεργητικός πομπός και δέκτης. Συγκεκριμένα, σ' ένα μαθητοκεντρικό σχολείο ο ρόλος του μαθητή παίρνει τις πιο κάτω μορφές:

Ενισχύεται ο ρόλος του συμμαθητή: Η μάθηση δεν είναι μόνο αλληλεπίδραση δασκάλου-μαθητή, αλλά και αλληλεπίδραση μεταξύ συμμαθητών. Έχει διαπιστωθεί ερευνητικά ότι μαθητές που μαθαίνουν από τους συμμαθητές

τους έχουν αποτελεσματικότερη μάθηση παρά οι μαθητές που μαθαίνουν από τους δασκάλους τους. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να δημιουργεί ευκαιρίες για αλληλεπίδραση συμμαθητών μέσα από συνεργατικές δραστηριότητες.

Γίνεται πομπός και δέκτης: Μέσα στη μικρή ομάδα μικτής ικανότητας υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για εναλλαγή των δύο ρόλων: του πομπού και του δέκτη. Και οι δύο ρόλοι βοηθούν στην αποτελεσματικότερη μάθηση. Έρευνες υποστηρίζουν ότι ο πομπός σε μια ομάδα ωφελείται μαθησιακά περισσότερο από το δέκτη.

Γίνεται ερευνητής της γνώσης: Ο μαθητής αντί να δέχεται έτοιμη και προκατασκευασμένη τη γνώση, γίνεται ερευνητής ή συνερευνητής της γνώσης. Η υπερπροστασία που χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό την κυπριακή οικογένεια μεταφέρεται και στο σχολείο, με αποτέλεσμα οι μαθητές μας να γίνονται λιγότερο υπεύθυνοι και δημιουργικοί. Μέσα από ερευνητικές μελέτες, από διερευνητική μάθηση και συνεργατική μάθηση ο μαθητής αυτενεργεί, αναπτύσσει πρωτοβουλίες, ενεργοποιείται και ανακαλύπτει τη γνώση. Γνώση που αποκτάται με τις διαδικασίες αυτές συγκρατείται περισσότερο στη μνήμη παρά η γνώση που προσφέρεται έτοιμη από το δάσκαλο.

Συνεργάζεται: Μέσα σε μια κοινωνία με ανεπτυγμένο τον εγωκεντρισμό χρειάζεται το άτομο να μάθει να λειτουργεί στο «εμείς», να μοιράζεται σκέψεις και συναισθήματα, γνώσεις και πληροφορίες. Μέσα στις μικρές συνεργατικές ομάδες ο μαθητής αποκτά συνεργατικές δεξιότητες και αναλαμβάνει διάφορους ρόλους. Μαθαίνει ακόμη να συμμορφώνεται στους κανόνες λειτουργίας της ομάδας του.

Αυτοκαθορίζεται και αυτορυθμίζεται: Προγραμματίζοντας τις δραστηριότητές του και οργανώνοντας το χρόνο του ο μαθητής μαθαίνει να αυτοελέγχεται, να αυτορυθμίζεται και να αυτοκαθορίζεται. Αυτό τον καθιστά περισσότερο υπεύθυνο και βοηθά στην περαιτέρω ωρίμανσή του.

Αυτοαξιολογείται: Δημιουργώντας ευκαιρίες για αυτοαξιολόγηση ο μαθητής γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό του, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες του. Η ανάπτυξη της αυτογνωσίας πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό στόχο του σχολείου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αντιμετώπιση της διαφορετικότητας στη σχολική τάξη πρέπει να αποτελεί μόνιμο στόχο της κυπριακής εκπαίδευσης. Ο στόχος αυτός επιβάλλει έντονα την ανάγκη για προβληματισμό πάνω στη φιλοσοφία, τους στόχους, το περιεχόμενο και πάνω απ' όλα στις πρακτικές και διαδικασίες της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Χρειάζονται, αναμφίβολα, ευρύτερες αλλαγές στο εκπαιδευτικό μας σύστημα και μια ολιστική, συστημική προσέγγιση της αλλαγής από την κορυφή της εκπαιδευτικής πυραμίδας και από τη βάση της.

Στην έννοια της αλλαγής πρέπει να δώσουμε συγκεκριμένο νόημα και περιεχόμενο. Είναι σημαντικό να μετακινηθούμε από τις παραδοσιακές και στερεότυπες αντιλήψεις, σε μια διαφορετική νοοτροπία για το ρόλο του σχολείου και του εκπαιδευτικού. Υπενθυμίζουμε πως το εκπαιδευτικό αίτημα της εποχής μας είναι η δημιουργία ενός σχολείου που να μπορεί να προσαρμοστεί στις διαφορετικές ανάγκες του κάθε παιδιού και να το βοηθήσει να αναπτύξει το δυναμικό του στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Φιλοσοφία, στόχοι και πρακτικές που αγνοούν την πραγματικότητα της διαφορετικότητας με την πλατιά της έννοια, θα αναπαράγουν τα φαινόμενα της σχολικής αποτυχίας, του αναλφαβητισμού, της περιθωριοποίησης και της αποξένωσης.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία της αλλαγής είναι: Το ΟΡΑΜΑ, η ΔΡΑΣΗ, η ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ και η ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ.

Χρειάζεται πρώτα να πλάσουμε το όραμα. Το όραμα για ένα σχολείο αλλιώτικο, ένα σχολείο πιο ανθρώπινο, πιο συνεργατικό, πιο ευέλικτο, όπου κάθε παιδί θα γεύεται την επιτυχία και θα νιώθει τη χαρά της μάθησης. Ένα σχολείο, όπου το κάθε παιδί θα αυτοπραγματώνεται μέσα σε κλίμα ελευθερίας.

Αφού νιώσουμε το όραμα, πρέπει να μπούμε στη δράση. Ο καθένας μας, από όποια θέση και να βρίσκεται, πρέπει να ανασκουμπωθεί,

για να μπορέσουμε το όραμα να το κάνουμε πράξη. Αλλιώς, θα χαθούμε μέσα στο όνειρο. Πρέπει να συγκεκριμενοποιήσουμε τους στόχους μας, ποιο είναι το ζητούμενο και ποια τα δεδομένα μας. Πρέπει να αναζητήσουμε τα μέσα και τις δραστηριότητες που θα μας οδηγήσουν στους στόχους. Χρειάζεται οργάνωση, προγραμματισμός και ενθουσιασμός.

Η δράση γίνεται πιο αποτελεσματική, αν είναι συλλογική. Το «εμείς» έχει αποδειχθεί πιο αποτελεσματικό από το «εγώ». Αν καταφέρουμε να ενεργοποιήσουμε όλα τα υποσυστήματα του σχολείου και να κάνουμε τη δράση μας έργο συλλογικό και συνεργατικό, αυξάνουμε τις πιθανότητες να στεριώσει και να καρπίσει η αλλαγή.

Τέλος, χρειάζεται να καλλιεργήσουμε υψηλό αίσθημα προσωπικής ευθύνης. Πρέπει να νιώσουμε πως το σύστημα δεν είναι απρόσωπο. Ο καθένας μας είναι μέλος του συστήματος. Για την ποιότητα της εκπαίδευσης είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι. Άλλοι με τις πράξεις μας και άλλοι με την απραξία μας.

Τώρα είναι η ώρα της προσωπικής ευθύνης. Η αλλαγή ξεκινά από μέσα μας. Προτού αποφασίσουμε ν' αλλάξουμε τους άλλους, ας αλλάξουμε τον εαυτό μας. Όλοι έχουμε περιθώρια βελτίωσης. Μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι. Για το καλό της παιδείας και του τόπου μας. Για το καλό του ανθρώπου.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Γερμανός, Δ. (1993). Χώρος και διαδικασίες αγωγής - Η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου. Gutenberg. Παιδαγωγική σειρά, Αθήνα.

Γεωργίου, Α. (1994). Ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών. Εκδημοκρατισμός της εκπαίδευσης και η θεωρία της μεγιστοποίησης της μάθησης. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Λευκωσία.

Κανάκη, Ι.Ν. (1987). Η οργάνωση της διδασκαλίας -μάθησης με ομάδες εργασίας (Θεωρητική θεμελίωση και πρακτική εφαρμογή). Αθήνα.

Κουτσελίνη, Μ. (1991). Ενεργητική Μάθηση και Συνεργασία. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Λευκωσία.

Κουτσελίνη, Μ. (1992). Ενεργητική μάθηση και θεραπευτική εργασία. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Λευκωσία.

Κωνσταντίνου, Χ. (1998). Σχολική πραγματικότητα και κοινωνικοποίηση του μαθητή. Gutenberg, Αθήνα.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (1987). Ομαδοκεντρική διδασκαλία και μάθηση: Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες. Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (1995). Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Γρηγόρης, Αθήνα.

Φωτίου, Χ. (1998). Θέματα σύγχρονης διδακτικής. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Λευκωσία

Χαραλάμπους, Ν. (1996). Η διαφορική επίδραση της Συνεργατικής και Ατομικής Μάθησης στη σχολική επίδοση. Διδακτορική διατριβή, Λευκωσία.

Husen, T. (1991). Η αμφισβήτηση του σχολείου. Προτάσεις. Αθήνα.

ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ

Ainslie, S. (1994). Mixed - ability teaching: meeting learner's needs. Center for Information on Language Teaching and Research, London.

Boaler, J. (1997). Setting, streaming and mixed ability teaching. In *Becoming a Teacher. Issues in Secondary Teaching*. Open University, London.

Burstein, L. (1993). *The IEA Study of Mathematics III: Student Growth and Classroom Processes*. Oxford: Pergamon Press.

Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. Basic Books: Harper Collins, New York.

Hoffer, T.B. (1992). Middle school ability grouping and student achievement in science and mathematics, *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 14(3): 205-27.

Johnson, D.W. and Johnson F. (1987). *Joining together: Group theory and group skills*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.

Johnson, D.W., Johnson, R.T. & Holubec, E. (1986). *Circles of learning*. Edina, Minn. Interaction Book Company.

Johnson, D.W., and Johnson R.T. (1975). *Learning together and alone: Cooperation, competition and individualization*. Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall.

Johnson, D.W., Johnson, R.T. (1989). *Cooperation and Competition: Theory and Research*. Minnesota, Interaction Book Company.

Kelly, A.V. (1978). *Mixed Ability grouping: Theory and*

Practice. Harper and Row, Publishers.

Kelly, A.V. (1974). Teaching Mixed Ability Classes, An Individualized Approach. Harper and Row, Publishers.

Kerchoff, A.C. (1986). Effects of ability grouping in British secondary schools, *American Sociological Review*, 1(6):842-58.

Kerry, T. and Sands, M. (1982). Mixed ability teaching in the early years of the secondary school, Macmillan Education Ltd.

Linchevski, L. (1995). Tell me who your classmates are and I'll tell you what you learn. *Psychology of Mathematics Education (PME) XIX(3):240-47*.

Prashnig, B. (1996). Diversity is our strength. The learning revolution in action. Profile Books, New Zealand.

Slavin, R.E. (1990). Cooperative Learning: Theory, Research and Practice. Allyn and Bacon, Massachusetts.

Slavin, R.E. (1990). Achievement effects of ability grouping in secondary schools: a best evidence synthesis, *Review of Educational Research*, 60(3): 471-99.

Tomlinson, C.A. (1995). How to Differentiate Instruction in Mixed Ability Classrooms, USA.

Το βιβλιάριο
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ
ΣΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΜΙΚΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ
ανατυπώθηκε τον Αύγουστο του 1999